

Špidláky

Antonín Buček

Klenotem jihomoravské krajiny jsou společenstva panonských stepních trávníků s výskytem celé škály vzácných teplomilných druhů rostlin a živočichů. V okolí Čejče označují tato stepní společenstva výstižným místním názvem špidláky. Do botanické literatury uvedl termín špidláky Libor Ambrozek, který ve své diplomové práci nejcennější lokality podrobně popsal a posléze také zajistil jejich legislativní ochranu. Ráz společenstev panonských stepních trávníků na špidlácích určují trávy. Typickými travami stepních trávníků jsou kavyly. Na čejčských špidlácích je nejhojnější kavyl vláskovitý, vzácnější je kavyl Ivanův zvaný lidově „vousy svatého Ivana“, pro své nápadné, až 30 cm dlouhé, pérnatě chlupaté osiny, vlnící se při sebemenších závanec větru. Pérnaté osiny jsou důležité, neboť napomáhají při šíření semen větrem. Kavyly se vyznačují obilkou s tvrdou špičkou, která slouží při zavrtávání do půdy při dopadu půdní povrch. K nejvzácnějším a nejnápadnějším rostlinám špidláků patří katrán tatarský, mohutná, více než jeden metr vysoká bylina s medově vonnými bílými květy. Kvetoucí katrány, roztroušené na stepních trávnících, zdálky připomínají rozptýlené ovčí stádo. Katrán patří k tzv. stepním běžcům. Na podzim, po dozrání semen, se kulovitá nadzemní část katránů oddělí od kořene, za větru se koulí po stepi a postupně se od ní oddělují plody. Katrán tatarský je sice dokonale vybaven pro život ve stepi, ale v současné kulturní krajině nalézá místo pro přežití jen velmi obtížně, takže patří mezi druhy kriticky ohrožené.

Rostlinná společenstva špidláků jsou nejen výjimečně přírodovědně významná, ale také výjimečně krásná. Od časného jara až do léta se na nich střídají pestře barevné květy vzácných druhů rostlin. Hned po skončení zimy, koncem března či počátkem dubna, začnou v jarním slunci v ještě šedohnědých stepních trávnících zářit velké žluté květy hlaváčku jarního a drobné žluté kvítky vzácného křivatce nizoučkého, žlutě kvete i mochna písečná. Žluté nebo fialové květy má kosatec nízký, který se často vyskytuje v okolí králičích nor, kde je travní drn rozvolněn. Bledě fialové jsou řídké roztroušené nápadné trsy velkých květů koniklece velkokvětého, méně nápadné jsou modrofialové květy hojnější violky srstnaté. V tomto prvním jarním období kvete velkými bílými květy také sasanka lesní. Koncem dubna a v květnu se zazelenají trávy a začíná velkolepé představení květů všech barev spektra, které trvá až dlouho do léta. Konec léta přivolávají fialové květy hvězdnice chlumní a když na vlhčích místech rozkvetou něžné fialové květy ocúnu jesenního znamená to, že se přiblížil podzim. Nápadně lesklé sytě zelené kopinaté listy ocúnu, ukrývající tobolek s černohnědými semeny, se objeví až na jaře, v době kdy stepní trávníky znovu rozkvetají.

Společenstva stepních trávníků zaujímají na jižní Moravě strmé části svahů, jejichž velký sklon zabraňoval kultivaci a proto byly využívány jako louky a pastviny. Nezbytnou podmínkou vzniku a udržení společenstev špidláků je pastva dobytka a kosení trávy, zabraňující samovolnému vývoji těchto lokalit k lesním společenstvům. Vlivem pastvy vznikla svébytná společenstva s převahou vytrvalých oddenkatých trav, které snadno regenerují po odstranění nadzemních částí okusem a snadno se vegetativně šíří. Na pastvinách se také šířily druhy, které dobytek nespásal, druhy nechutné či jedovaté (např. pelyňky či koniklece) a druhy trnité či ostnité (bodláky, pupavy, hlohy a růže) – proto se tyto stepní trávníky nazývaly špidláky. Po skončení pastvy na špidlácích zůstala společenstva postagrárních pastvinných stepních lad, která je nutno udržovat odstraňováním samovolně se šířících dřevin a alespoň periodickým kosením. Nejvážnější ohrožení vzácných stepních společenstev špidláků představuje šíření invazních neofytů (především trnovníku akátu, pajasanu žláznatého a kustovnice cizí) a také expanzivních druhů (ovsíku vyvýšeného a třtiny

křovištní), které zbytky stepních lad zarůstají, protože nejsou spásány ani koseny. Doufejme, že se podaří najít způsob, jak tyto památné klenoty naší krajiny udržet i v budoucnosti.

Citace:

BUČEK, A: Špidláky. Veronica. 2007, roč. 21, č. 5, s. 14